

Т. М. Корольова, Г. В. Сивокінь

МОДАЛЬНА СЕМАНТИКА В ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Вперше розглянуті лінгвістичні способи відображення деонтичної, атлетичної, аксіологічної та епістемічної модальності в дитячій літературі. Встановлено, що одним з найважливіших способів формування картини світу у свідомості дитини є вживання різноманітних лінгвістичних засобів модальної семантики, які забезпечують еволюційний розвиток розумових процесів дитини. Такими є використання автором різних лексико-граматичних (нестандартних синтаксичних структур, модально-емоційних лексем) і фонетичних (варіювання фразової інтонації, акцентуації за рахунок інверсії та графічних засобів) форм, а також за допомогою залучення стилістичних прийомів (метафори, епітети, порівняння), що презентують функціонально-семантичне поле суб'єктивної модальності.

Ключові слова: суб'єктивна модальність, семантика, дитяча література, лінгвістичні засоби.

Впервые рассмотрены лингвистические средства выражения деонтической, атлетической, аксиологической и эпистемической модальности в детской литературе. Установлено, что одним из важнейших способов формирования картины мира в сознании ребенка является использование различных лингвистических средств модальной семантики, которые обеспечивают эволюционное развитие умственных способностей ребенка. Такими являются применение автором различных лексико-грамматических (нестандартных синтаксических структур, модально-эмоциональных лексем), фонетических (варьирование фразовой интонации, акцентуации за счет использования инверсии и графических средств) форм, а также эксплуатация стилистических приемов (метафоры, эпитеты, сравнения), презентующих функционально-семантическое поле субъективной модальности.

Ключевые слова: субъективная модальность, семантика, детская литература, лингвистические средства.

Linguistic means actualizing deontical, alethical, axiological and epistemical modality in children's literature are researched in the article. It's been

proved that linguistic means of modal semantics refer to the effective instruments influencing the evolutionary process of child's cognitive development. This aim is reached by the following means used by the author: lexical and grammatical forms (nonstandard syntactic structures, attitudinal lexemes), phonetic forms (phrase intonation variability due to inversion and graphical means), stylistic figures exploitation (metaphors, epithets, comparisons) that present the functional field of subjective modality semantics.

Key words: *subjective modality, semantics, children's literature, linguistic means.*

Вивченню проблем модальності в лінгвістиці присвячено багато робіт, в яких поняття модальності трактується по-різному [2; 5; 7; 8; 11–13; 16; 18; 22]. Незважаючи на багатозначність терміна “модальність”, у сучасному мовознавстві коло охоплюваних ним явищ має спільну основу, і всі вони покликані висловлювати відношення того, про що повідомляється, до дійсності (так звана об’єктивна модальність) або мовця до того, про що повідомляється (так звана суб’єктивна модальність). Саме цей принцип розуміння об’єктивної і суб’єктивної модальності, заснований на підході В. В. Виноградова [4], покладено в основу класифікації функціональних типів модальності в цьому дослідженні. Відповідно до цього підходу зміст категорії мовної модальності є одним із прикладів взаємообумовленості і взаємозалежності об’єктивного і суб’єктивного.

Лінгвістичні засоби втілення модальності в мовленні [1; 9; 10; 19; 20; 23; 24; 27] є детермінативами або маркерами когнітивної діяльності суб’єкта мовлення — автора тексту. Саме цей аспект сучасних мовознавчих студій потребує поширення бази емпіричних даних та систематизації різноманітних підходів до проблем модальної семантики.

Своєчасність дослідження зумовлена недостатністю інформації в сучасній лінгвістиці стосовно проблем авторської презентації різноманітних типів модальної семантики в дитячій художній літературі.

Саме аналіз лінгвістичних явищ із позиції семантики, прагматики та виявлення нових концептуальних аспектів модальної семантики в комунікації на прикладі художньої літератури для дітей є завданням цієї розвідки.

Вперше розглянуті лінгвістичні способи відображення деонтичної, атлетичної, аксіологічної та епістемічної модальності в дитячій літературі.

У дослідженні проводиться семантичний аналіз зазначених суб'єктивно-модальних значень з позицій розгляду концепту між-особистісної модальності, представлений відношенням “адресант — реципієнт”. Автор включив до сфери міжособистісної модальності чотири категорії — деонтику, алетичу, аксіологію і епістеміку. Кожна з них характеризується двома функціональними перспективами — персональною функціональною перспективою, де модальність виходить особисто від автора, і функціональною перспективою відчуження, де міжособистісна модальність виходить від іншої особи.

Дослідження особливостей вживання різноманітних типів модальних значень проводилось на прикладі дитячої літератури, а саме відомої книги Л. F. Baum “The marvelous land of Oz”. Матеріал дослідження зіставляє 362 сторінки аутентичного тексту.

Аналіз лінгвістичних робіт свідчить, що дискурс художньої літератури [6; 14; 15; 17; 21; 25; 26] представлено всіма видами суб'єктивно-міжособистісної модальності. Це пояснюється інтенцією автора, яка має на меті виконання таких завдань: по-перше, змінити світогляд реципієнта, що здійснюється через накази, заклики, настанови та побажання (тобто за рахунок використання в мовленні різних форм вираження деонтичної модальності). По-друге, цей вид дискурсу забезпечує кваліфікацію висловлювань із позицій необхідності — випадковості або можливості — неможливості (алетична модальність). По-третє, обов'язковим компонентом художньої літератури є мікро-концепт аксіологічної модальності, де автор доносить до реципієнта певну суб'єктивну оцінку: позитивну або негативну. І, нарешті, художній дискурс забезпечує реципієнта певною інформацією з різним ступенем достовірності, що досягається засобами епістемічної модальності.

У дійсності ж рідко трапляються тексти або дискурси, де присутній тільки один з аналізованих видів модальності. Найчастіше вони виступають у певній взаємодії.

Слід зазначити, що для міжособистісних модальних характеристик, які видозмінюються за інтенсивністю і ступенем прояву, прийнято тричленну градацію: позитивна, середня і негативна. З них позитивна і негативна належать до сильних, а середня — до слабких характеристик. Наприклад, у деонтичній логіці “зобов'язаний” і “заборонено” — сильні характеристики, а “дозволено” — слабка.

Деонтична (deontic) модальність виражає ставлення мовця до ступеня обов'язковості тієї чи іншої дії в майбутньому, реалізованої в мовленні у вигляді спонукання індивідуума до конкретних дій (порада, побажання, команда або наказ).

Деонтична модальність актуалізується у досліджуваній мові за допомогою ряду операторів: лексичних, граматичних, інтонаційних. До одних із найбільш поширених типів лексичних засобів передачі деонтичної модальності належать модальні дієслова. В англійській мові це такі модальні дієслова, як *may, should, must, have to, ought to* і ряд інших.

Наведемо приклади:

- (1) “*You **ought** to know more about the locks and keys than I do*”. [28: 147]
- (2) “*You **may** have my egg*”, said the yellow hen. [28: 143]
- (3) “*That is very strange,*” said Dorothy, “*but we **must** try, in some way, to see him, or we **shall** have made our journey for nothing*”. [28: 69]

Як видно з наведених прикладів, дієслово “*ought*” вживається для висловлення *поради* і має у цьому випадку значення “*слід*”, “*слід було*”; дієслово *must* і зобов'язані, повинні — *обов'язок*, або *обов'язковість* із відповідною формою заборони *shall, не повинні, не зобов'язані* з боку особи, наділеної моральною або юридичною владою. При цьому в першому реченні адресант висловлює свою думку у формі рекомендації щодо здійснення (нездійснення) дії в майбутньому. Ця думка може ґрунтуватися (або не ґрунтуватися) на фактах (висновках, результатах) та є суб'єктивною думкою мовця.

У другому реченні автор показує відсутність заборони та висловлює дозвіл на вчинення дії в майбутньому, підкреслюючи відсутність необхідності відмовлятися від здійснення дії (заборони).

У третьому реченні адресант визначає для себе обов'язковість конкретної дії в майбутньому. Тут чітко визначається ступінь категоричності спонукання до вчинення (невчинення) дії, яка може бути висловлена різними модальними дієсловами, що передають градуальний характер ступеня наростання значення категоричності: *must (shall), повинен (зобов'язаний)*.

Таким чином, наведені приклади чітко ілюструють можливість модальних дієслів в англійській мові однозначно ранжувати висловлювання за принципом градуального ослаблення (або посилення) ознаки деонтичної модальності, у даному випадку — ступеня обов'язковості вчинення дії.

Важливо зауважити, що в наведених прикладах не прогнозується звершення тієї чи іншої дії, а лише висловлюється заклик до її здійснення, і немає ніякої гарантії, що сама дія відбудеться. Слід зауважити, що відсутність гарантій на вчинення дії не є унікальною ознакою деонтичної модальності, ця ознака також належить іншому виду модальності — алетичній.

Алетична модальність (як і деонтична), актуалізуючи ступінь необхідності здійснення тієї чи іншої дії в майбутньому, має свої відтінки і може змінювати значення залежно від контекстуального оточення, передаючи можливість, вірогідність або неможливість дії. Алетична модальність також містить три члени: можливо, неможливо і необхідно. Традиційно алетична модальність трактується з позицій логіки. Стосовно художнього висловлення деякі лінгвісти запроваджують поняття психологічної необхідності та психологічної неможливості. Психологічна необхідність за своєю природою має не логічний, а психологічний характер і описує не саме висловлювання, а виражену в ньому інформацію (логічний зв'язок між суб'єктом і предикатом, або фактичну залежність між реальними явищами). Відповідно до цього в рамках алетичної модальності розрізняють логічну і фактичну обумовленість, або детермінованість суджень, кожне з яких лежить в основі двох різновидів алетичної модальності — логічної модальності і фактичної модальності.

Логічна модальність пов'язана з логічною детермінованістю суджень. Істинність або хибність цих суджень визначається їх структурою або формою.

Фактична модальність пов'язана з фактичною детермінованістю суджень. Фактично істинними є судження, в яких зв'язок між термінами відповідає реальним відносинам між об'єктами. До фактично хибних суджень належать такі, в яких співвіднесеність термінів не адекватна реальним зв'язкам між предметами. Фактична модальність суджень може бути виражена в алетичних термінах: необхідно, можливо, неможливо.

Наведемо приклади:

(1) *“I think it is pure gold, and it **must have been lain** here in the sand for a long time”*. [28: 147]

(2) *“It **probably** was a rock”, said Dorothy, carelessly*”. [28: 146]

(3) *“**Can** I tell metal when I bump into it, or is the thing a rock?”* [28: 146]

На рівні граматики алетична модальність у досліджуваній мові реалізується за допомогою ряду лінгвістичних засобів: конструкцій з модальним словом *must, have, been, lain*, або самим модальним дієсловом *can*, прикметником *probably* та ін. Як видно з наведених прикладів, алетична функція модальності спрямована на соціальну взаємодію комунікантів.

Розглянемо процес соціальної взаємодії комунікантів у дитячому художньому дискурсі також при реалізації аксіологічної модальності на прикладі однієї з найважливіших функцій — персонального впливу на адресата. Це один з важливих видів оцінки, яка виражає позитивну або негативну оцінку адресанта і проявляється як у позитивному, так і в негативному його ставленні. При цьому аксіологічна модальність може бути суб'єктивною і відображати думку адресанта, або об'єктивувати, тобто висловлювати думку більшості. Функціонально-семантичне поле аксіологічної модальності містить компоненти, що відображають градуальний ступінь зміни ознаки, як показано в такому біполярному ряду: цінне (хороше, позитивне), нейтральне (байдуже) і антицінності (погане, негативне).

Засобами вираження аксіологічної модальності є лексико-граматичні та інтонаційні. Наведемо приклади лексико-граматичного вираження аксіологічної модальності зі значеннями заохочення і осуду у такому відрізку: *“The girl had to work hard during the day? And often the Witch threatened to beat her with the same old umbrella she always carried in her hand. But, in truth, she did not dare to strike Dorothy, because of the mark on her forehead. The child did not know this, and was full of fear for herself and Toto. Once the Witch struck Toto a blow with her umbrella and the brave little dog flew at her and bit her leg, in return”*. — Автор закликає читача прийняти його погляд на добре і погане у суспільстві, необхідність дотримуватися певних правил, у цьому і проявляється персональна функція аксіологічної модальності. Такий ефект досягається різними способами: адресант може “тиснути” на “слабкі місця” реципієнта, пробуджувати в ньому почуття гідності особистості (як у даному випадку), викликати обурення комуніканта у випадку несправедливості і т. ін. Так чи інакше, останній рідко залишається байдужим і зазнає персонального впливу адресанта.

Важливою особливістю аксіологічної модальності є те, що вона має релятивний характер. Аксіологічно позитивне висловлювання з

точки зору одного комуніканта буде негативним для іншого, що демонструє неможливість функціонування поняття “хороший” в абсолютному значенні. При цьому можлива зміна механізму взаємодії лінгвістичних засобів (інтонації або порядку слів) або перерозподіл функціональної значимості задіяних способів передачі аксіологічної модальності.

З вищесказаного зрозуміло, що будь-яке висловлювання є аксіологічно визначеним, тобто або позитивним, або негативним, або байдужим. Саме тому будь-який вид модальності включає в себе в явному чи прихованому вигляді аксіологію. Зі структуралістської точки зору ця особливість аксіологічної модальності в типологічному розумінні знижує її змісторозрізнавальну “фонологічну” функцію як незалежного таксона.

Епістемічний статус висловлювання із точки зору модального аспекту пропозиціонального змісту співвідносить його, з одного боку, з джерелом інформації, а з іншого — зі ступенем обізнаності мовця в її достовірності.

Суб’єктивна епістемічна характеристика висловлювання відображає такі факти, стосовно яких можливо одночасно як знання, так і незнання, або сумнів мовця, а також уточнення джерела отримання знання. Характеризуючи перший із цих аспектів, мовець виступає гарантом достовірності інформації.

Діапазон значення епістемічної модальності може бути надзвичайно широким, висловлюючи ймовірність, можливість чи впевненість різного ступеня.

Із точки зору позначення джерел інформації епістемічна модальність виділяє три типи знань. По-перше, це безпосередні знання, які базуються на сенсорному спостереженні або витягуються з пам’яті. Далі, проміжне положення між знанням і незнанням займає вивідне або непряме знання, отримане шляхом логічного висновку. І, нарешті, останню третю форму знання складають знання “з других рук”, набуті під час міжособистісної комунікації. Висловлювання, сформульовані на базі зазначених типів джерел інформації, не завжди можуть дати повну і абсолютно достовірну картину про об’єктивну дійсність, і тому вони характеризуються різним ступенем повноти. Як показав матеріал дослідження, в дитячій літературі автор застосував перший та останній типи епістемічної модальності. Наведемо приклади.

“Oh, no;” returned the solder; “I have never seen him. But I spoke to him as he sat behind his screen, and gave him your message. He said he will grant you an audience, if you so desire”. [28: 73]

“I thought he was hon-est, but I was mis-tak-en,” remarked Tiktok. [28: 227]

Для успішного обміну інформацією між людьми в процесі спілкування потрібне чітке розуміння змісту висловлювань — фактичних даних, думок, оцінок, прогнозів і т. ін. Прийняття чужих висловлювань залежить від численних чинників — об’єктивних і суб’єктивних, внутрішніх і зовнішніх. Найважливішими серед них є дві групи — позалогічні і логічні чинники, — кожна з яких визначає особливий характер прийняття інформації, а разом із ним — особливий епістемічний статус судження: судження, засновані на віруваннях (віра), або судження, засновані на об’єктивній інформації (знання).

До факторів позалогічного впливу, що забезпечує позитивне сприйняття суджень, належать: прагматичний інтерес; традиції; громадське і особисте навіювання думка авторитетної особи і багато інших. При систематичному застосуванні він призводить до некритичного прийняття чужих думок і формування на їх основі різного роду догматичних вірувань, що заслуговують осуду або гідні поваги.

Важливим є той факт, що на певному етапі еволюційного розвитку неминуха трансформація розумових процесів дитини: статичний спостережно-пізнавальний характер мислення змінюється перетворювально-діяльнісною активністю, у результаті чого процес пізнання в цілому набуває егоцентричної спрямованості.

Атор книги, що розглядається, ставить за мету вплинути на почуття дитини або викликати у неї почуття відповідальності за те, що відбувається, тим самим здійснюючи спробу змінити картину світу реципієнта. Поставлена мета досягається за рахунок використання різних лексико-граматичних (нестандартних синтаксичних структур, модально-емоційних лексем) і фонетичних (варіювання фразової інтонації, акцентуації за рахунок інверсії та графічних засобів) засобів, а також за допомогою залучення стилістичних прийомів (метафори, епітети, порівняння), що презентують функціонально-семантичне поле суб’єктивної модальності. Саме ці мовні змістові одиниці є маркерами когнітивної діяльності суб’єкта мовлення.

Варто зазначити, що одним з найважливіших способів формування картини світу у свідомості дитини є вживання різноманітних модальних засобів, які забезпечують передачу різних відтінків почуттів людини та образності тексту в цілому. При цьому множина елементів у складі функціонально-семантичного поля модальності характеризується великою різноманітністю компонентів, між якими інколи важко провести чіткі межі.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Багмут А. Й. Семантика і інтонація в українській мові / А. Й. Багмут; АН УРСР. Ін-т мовознавства; [відп. ред. Т. М. Ніколаєва]. — К. : Наукова думка, 1991. — 168 с.
2. Бережан Л. В. Категорія спонукальності в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 — українська мова / Л. В. Бережан. — Івано-Франківськ, 1997. — 16 с.
3. Бровченко Т. О. Фонетика англійської мови (контрастивний аналіз англійської та української вимови) : підручник / Т. О. Бровченко, Т. М. Корольова. — 2-ге вид., переробл. та доп. — Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. — 300 с.
4. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке // Труды Института русского языка. — М., 1975. — С. 53–87.
5. Городецкая Л. А. Культурно обусловленные ритуалы общения : обязательность соблюдения и возможность нарушения / Л. А. Городецкая // Вестник Моск. ун-та. Сер. 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. — 2001. — № 2. — С. 49–59.
6. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов: посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / О. Ю. Дубенко. — Вінниця : Нова книга, 2005. — 224 с.
7. Дубов И. Г. Моральная детерминация поведения в обыденном сознании различных групп населения / И. Г. Дубов, А. А. Хвостов // Вопросы психологии. — 2000. — № 5. — С. 87–99.
8. Єрмоленко С. С. Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць : монографія / С. С. Єрмоленко. — К., 2006. — 384 с.
9. Захарова Ю. М. Інтонаційна організація сучасного англійського мовлення : навч. посібник / Ю. М. Захарова ; за ред. А. Д. Белової. — К. : Вид-во НА СБ України, 2004. — 84 с.
10. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : монографія / А. А. Калита. — К., 2001. — 351 с.
11. Королева Т. М. Механизм взаимодействия лингвистических средств при передаче модальных значений / Т. М. Королева // Мовознавство. — 1989. — № 2. — С. 55–58.
12. Королева Т. М. Лексико-граматичні засоби актуалізації епістемічної модальності в науково-популярному дискурсі / Т. М. Корольова, Г. В. Сивокінь // Науковий вісник ПНПУ. Лінгвістичні науки. — Одеса, 2013. — № 16. — С. 111–121.
13. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов : навч. посібник / І. В. Корунець. — 2-ге вид., доп. й перероб. — Вінниця : Нова книга, 2003. — 464 с.

14. Кусько К. Я. Дискурс іноземномовної комунікації : концептуальні питання теорії і практики / К. Я. Кусько // Дискурс іноземномовної комунікації. — Львів : Вид-во Львівськ. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2001. — С. 23–48.
15. Нікульшина Т. М. Спонукальний дискурс як стратегічне утворення / Т. М. Нікульшина // Вісник КНЛУ. Серія: Філологія. — К. : ВЦ КНЛУ, 2002. — Том 5, № 1. — С. 49–55.
16. Петров Н. Е. О содержании и объёме языковой модальности / Н. Е. Петров. — Новосибирск : Наука, 1982. — 160 с.
17. Серажим К. С. Термін “дискурс” у сучасній лінгвістиці / К. С. Серажим // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. — Харків : Лівий берег, 2001. — Вип. 33, № 520. — С. 7–12.
18. Харченко С. В. Спонукальність як модально-синтаксична категорія / С. В. Харченко // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського : зб. наук. праць. Серія : Філологія. — 2000, Вип. 2. — Вінниця : ВДПУ, 2000. — С. 142–145.
19. Bickerton D. Language and Human Behaviour / Derek Bickerton. — Washington: University of Washington Press, 1996. — 190 p.
20. Braun F. Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages and Cultures / Friederike Braun. — Berlin : de Gruyter, 1988. — 372 p.
21. Brown G. Discourse Analysis / G. Brown, G. Yule. — Cambridge : Cambridge University Press, 1996. — 288 p.
22. Cruse D. A. Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics / D. A. Cruse. — Oxford : Oxford University Press, 2000. — 424 p.
23. Larson R. Knowledge of Meaning : An Introduction to Semantic Theory / R. Larson, G. Segal. — L. : Cambridge University Press, 1995. — 639 p.
24. Searle J. R. Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts / J. R. Searle. — Cambridge : Cambridge University Press, 1979. — 187 p.
25. Schiffrin D. Approaches to Discourse : Language as Social Interaction / Deborah Schiffrin. — Blackwell, 1994. — 480 p.
26. Stubbs M. Discourse Analysis : The Sociolinguistic Analysis of Natural Language / Michael Stubbs. — Oxford : Blackwell, 1983. — 272 p.
27. Vanderveken D. Meaning and Speech Acts. Principles of Language Use / Danial Vanderveken. — Cambridge : Cambridge University Press, 1990. — Vol. 1. — 245 p.

МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

28. Baum L. F. The marvelous land of Oz/ L. F. Baum. — Moscow: Raduga Publishers, 1986. — 362 p.

REFERENCES

1. Bahmut, A. Y. (1991) Semantyka i intonatsiya v ukrayinskiy movi. K.: Naukova dumka [In Ukrainian].
2. Berezhan, L. V. (1997) Kategoriya sponukalnosti v suchasniy ukrayinskiy movi. Ivano-Frankivsk [In Ukrainian].

3. Brovchenko, T. O. (2006) Fonetyka angliyskoyi movy (konrastyvnyy analiz angliyskoyi ta ukrayinskoyi vymovy). Mykolayiv: Vyd-vo MDGU im. Petra Mohyly [In Ukrainian].
4. Vynogradov, V. V. (1975) O kategorii modalnosti I modalnykh slovah v russkom yazyke. M. [In Russian].
5. Gorodetskaya, L. A. (2001) Kulturno obuslovlennyye ritualy obscheniya: obyazatelnost soblyudeniya i vozmozhnost narusheniya // Vestnik Mosk. un-ta. Ser. 19. Lingvistika I mezhkulturnaya kommunikatsiya. № 2 [In Russian].
6. Dubenko, O. Yu. (2005) Porivnyalna stylitstyka anhliyskoyi ta ukrayinskoyi mov. Posibnyk dlya studentiv ta vykladachiv vysvlykh navchalnykh zakladiv. Vinnitsya: NOVA KNYHA [In Ukrainian].
7. Dubov, I. G. (2000) Moralnaya determinatsiya povedeniya v obydennom soznanii razlichnykh grupp naseleniya. // Voprosy psikhologii № 5 [In Russian].
8. Yermolenko, S. S. (2006) Movne modelyuvannya diysnosti i znakova struktura movnykh odynyts: monografiya. K. [In Ukrainian].
9. Zakharova, Yu. M. (2004) intonatsiyna orhanizatsiya suchasnoho anhliyskoho movlennya: navch. posib. K.: Vyd-vo NA SB Ukrayiny [In Ukrainian].
10. Kalyta, A. A. (2001) Fonetychni zasoby aktualizatsiyi smyslu anhliyskoho emotsiynoho vyslovlyuvannya: monografiya. K. [In Ukrainian].
11. Korolyova, T. M. (1989) Mehanizm vzimodeystviya lingvisticheskikh sredstv pri peredache modalnykh znacheniy // Movoznavstvo № 2 [In Russian].
12. Korolyova, T. M. (2013) Leksyko-hramatychni zasoby aktualizatsiyi epistemichnoyi modalnosti v naukovu-populyarnomu dyskursi // Naukovyy visnyk PNPU: Lingvistychni nauky № 16. Odesa [In Ukrainian].
13. Korunets, I. V. (2003) Porivnyalna typologiya anhliyskoyi ta ukryinskoyi mov: navch. posib. Vinnytsya: NOVA KNYHA [In Ukrainian].
14. Kusko, K. Ya. (2001) Dyskurs inozemnoyi komunikatsiyi: kontesptualni pytannya teorii i praktyky. Lviv: vyd-vo Lvivsk. nats. un-tu im. Ivana Franka [In Ukrainian].
15. Nikulshina, T. M. (2002) Sponukalnyy dyskurs yak stratehichne utvorennia // Visnyk KNLU, Seriya Filolohiya. K.: VC KNLU, Tom 5. — № 1. [In Ukrainian].
16. Petrov, N. E. (1982) O soderzhaniyi i obione yazykovoy modalnost. Novosibirsk: Nauka [In Russian].
17. Serazhym, K. S. (2001) Termin “dyskurs” u suchasniy lingvistytsi // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina. Seriya Filolohiya. Kharkiv: Livyy bereh, — Vyp. 33. — № 520 [In Ukrainian].
18. Kharchenko, S. V. (2000) Sponukalnist yak modalno-syntksychna katehoriya // Nauk. zapysky Vinnytskoho derzh. ped. un-tu im. M Kotsyubynskoho: zb. nauk. prats. Seriya: Filolohiya. Vyp. 2 — Vinnytsya: VDPV [In Ukrainian].
19. Bickerton D. Language and Human Behaviour / Derek Bickerton. — Washington: University of Washington Press, 1996. — 190 p. [In English].
20. Braun F. Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages and Cultures / Friederike Braun. — Berlin : de Gruyter, 1988. — 372 p. [In English].
21. Brown G., Yule G. Discourse Analysis / G. Brown, G. Yule. — Cambridge : Cambridge University Press, 1996. — 288 p. [In English].
22. Cruse D. A. Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics / D. A. Cruse. — Oxford : Oxford University Press, 2000. — 424 p. [In English].

23. Larson R. Knowledge of Meaning : An Introduction to Semantic Theory / R. Larson, G. Segal. — L. : Cambridge University Press, 1995. — 639 p. [In English].
24. Searle J. R. Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts / J. R. Searle. — Cambridge : Cambridge University Press, 1979. — 187 p. [In English].
25. Schiffrin D. Approaches to Discourse : Language as Social Interaction / Deborah Schiffrin. — Blackwell, 1994. — 480 p. [In English].
26. Stubbs M. Discourse Analysis : The Sociolinguistic Analysis of Natural Language / Michael Stubbs. — Oxford : Blackwell, 1983. — 272 p. [In English].
27. Vanderveken D. Meaning and Speech Acts. Principles of Language Use / Danial Vanderveken. — Cambridge : Cambridge University Press, 1990. — Vol. 1. — 245 p. [In English].
28. Baum L. F. The marvelous land of Oz/ L. F. Baum. — Moscow: Raduga Publishers, 1986. — 362 p. [In English].

Стаття надійшла до редакції 05.09.2018